

DOI: 10.55643/fcaptp.1.66.2026.4886

Любов Квасній

к.е.н., доцент кафедри математики та економіки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна;
 e-mail: lg_k@ukr.net
 ORCID: [0000-0001-5248-544X](https://orcid.org/0000-0001-5248-544X)
 (Corresponding author)

Микола Паласевич

к.е.н., доцент кафедри математики та економіки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна;
 ORCID: [0000-0002-4474-543X](https://orcid.org/0000-0002-4474-543X)

Оксана Солтисік

к.е.н., доцент кафедри математики та економіки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна;
 ORCID: [0000-0003-3054-0158](https://orcid.org/0000-0003-3054-0158)

Андрій Пецух

аспірант, Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ, Україна;
 ORCID: [0009-0007-9803-3327](https://orcid.org/0009-0007-9803-3327)

Олег-Артур Мельник

аспірант, Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ, Україна;
 ORCID: [0000-0001-9215-889X](https://orcid.org/0000-0001-9215-889X)

Олеся Якубовська

студент-магістр, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна;
 ORCID: [0009-0007-4680-8370](https://orcid.org/0009-0007-4680-8370)

Received: 14/07/2025

Accepted: 10/11/2025

Published: 28/02/2026

© Copyright
 2026 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

АНОТАЦІЯ

рекреаційної галузі в територіальних громадах України в умовах воєнного часу, оцінці їхньої ефективності та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення галузі. У процесі дослідження здійснено аналіз поточного стану туристично-рекреаційної галузі, ідентифіковано ключові проблеми та бар'єри фінансування, а також проведено оцінку діючих механізмів – бюджетного фінансування, міжнародної допомоги, державно-приватного партнерства та грантової підтримки. На основі вивчення найкращих практик визначено можливість для активізації залучення фінансових ресурсів на місцевому рівні. Наукова новизна роботи полягає в систематизації та класифікації фінансових механізмів розвитку туристично-рекреаційної галузі з урахуванням впливу воєнного чинника, а також у пропозиції інтеграції інноваційних фінансових інструментів (цільових фондів відновлення, соціального інвестування, краудфандингових платформ) у стратегії розвитку громад з урахуванням принципів сталого розвитку. Практична цінність статті полягає в можливості використання її висновків органами влади, бізнесом і громадськими організаціями як інструмента для формування ефективної фінансової політики, спрямованої на відновлення туристично-рекреаційної інфраструктури, забезпечення економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад України в умовах воєнних викликів і повоєнної відбудови.

Ключові слова: фінансові механізми, туристично-рекреаційна галузь, територіальні громади, воєнний час, бюджетне фінансування, міжнародна допомога, державно-приватне партнерство, сталий розвиток, інвестиції, цифрова трансформація

JEL Класифікація: L83, R58, H72, O23, Z32

ВСТУП

Умови повномасштабної війни, яку веде Україна з 2022 року, суттєво трансформували соціально-економічне середовище територіальних громад, поставивши перед ними нові виклики в царині розвитку місцевих економік. Однією з перспективних галузей, яка може відігравати важливу роль у відновленні економічної активності та соціальної згуртованості, залишається туристично-рекреаційна. Проте її функціонування та розвиток в умовах воєнного стану супроводжується суттєвими труднощами, зокрема фінансовими.

Більшість територіальних громад не має належних ресурсів для підтримки туристичної інфраструктури, залучення інвестицій, розвитку локальних ініціатив, забезпечення безпеки туристів і збереження природного й культурного потенціалу. Це потребує розробки ефективних фінансових механізмів підтримки галузі, адаптованих до умов воєнної економіки. Зокрема актуальними є питання бюджетного фінансування, грантової підтримки, участі в міжнародних проєктах, механізмів державно-приватного партнерства та інституційної взаємодії між органами місцевого самоврядування, державою та інвесторами.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в переосмисленні ролі туристично-рекреаційного сектора не лише як економічного чинника, а й як інструмента психологічної реабілітації населення, збереження культурної ідентичності та створення доданої вартості в окремих громадах. У статті розглянуто проблеми фінансування туристично-рекреаційного розвитку в умовах воєнного стану, проаналізовано існуючі практики, а також запропоновано стратегічні підходи до їх удосконалення з урахуванням принципів сталого розвитку.

Ці питання становлять інтерес і для представників місцевої влади, і для науковців, експертів із розвитку громад, менеджерів туристичних підприємств і міжнародних організацій, які шукають ефективні моделі підтримки сталого розвитку територій у кризових умовах.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питання фінансування розвитку туристичної й туристично-рекреаційної галузей територіальних громад упродовж тривалого часу перебуває в центрі уваги й вітчизняних, і зарубіжних науковців. У наукових дослідженнях значну увагу приділяють проблематиці фінансового забезпечення розвитку туризму та рекреації. Зокрема, автори Барський Ю. (2013), Вахович М., Купира М. (2016), Кондрашихін А. (2017), Родіонова І. (2017) акцентують на бюджетних механізмах фінансування туристичної галузі, проте їхні підходи здебільшого орієнтовані на мирний час і не враховують специфіки воєнних ризиків і повоєнної відбудови. Інші дослідники аналізують роль міжнародної фінансової допомоги, однак не розглядають питання її інтеграції в довгострокові стратегії сталого розвитку громад (Carrillo-Hidalgo I. & Juan Ignacio Pulido-Fernández, 2020). Дослідження Квасній Л. та ін. (2023) пропонує різні сценарії розвитку туристичних підприємств, урахувавши фінансові ризики та можливості. Автори наголошують на необхідності адаптації бізнес-моделей до нових умов, упровадженні цифрових технологій і розвитку внутрішнього туризму (Kvasnii L., etc., 2023).

Наукові публікації Марченко О., Постола А. та Сальникової М. (2024) вказують на різноманітні виклики, з якими стикається українська туристична галузь під час війни, а також на важливість розробки інноваційних підходів для її відновлення (Marchenko, Postol & Salnikova, 2024). Паньків Н., Єлісеєва Т. (2024) зауважують, що «туризм у більшості регіонів нашої країни стагнує, і питання сталого розвитку просто не стоїть, оскільки воєнний стан не дозволяє досягти бажаної сталості будь-якою стратегією. У більшості випадків туристичні підприємства стикаються з проблемою «виживання» та пошуку нових, адаптованих способів надання туристичних послуг» (Pankiv & Eliseyeva, 2024).

Науковці Предместніков О., Гулевич С. (2025) наголошують, що «проблеми з налагодженням безпеки в країні та економічні труднощі значно зменшили надходження туристів як з боку іноземної спільноти, так і з боку українців. Однак, попри ці проблематичні наслідки війни в країні, Україна все ж зберігає деякий значний потенціал для відновлення туристичної сфери після закінчення воєнного конфлікту» (Predmestnikov & Gulevich, 2025).

Туристична та туристично-рекреаційна галузі взаємодіють у процесі формування привабливого іміджу регіону, сприяючи розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Родіонова І. (2017) виділяє такі основні державні важелі фінансового забезпечення розвитку туристично-рекреаційної галузі: фінансово-кредитні – спрямовані на створення сприятливого фінансового середовища для підтримки підприємницької активності в галузі туризму та рекреації; податкові, які мають на меті зменшення фіскального навантаження на підприємства галузі та стимулювання інвестиційної активності. Зокрема: оптимізація структури та кількості податків для суб'єктів туристичної діяльності; запровадження податкових пільг під конкретні проекти, орієнтовані на розв'язання регіональних або соціальних проблем; податкове регулювання інвестиційної діяльності в туристично-рекреаційній галузі; бюджетне фінансування цільових програм розвитку туризму й рекреації; створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу до розвитку інфраструктури (Rodionova, 2017).

У дослідженні Довженка В., Першко Л. та Суса Ю. (2024) акцентується увага на необхідності стратегічного планування фінансових ресурсів територіальних громад для забезпечення стійкості та розвитку туристично-рекреаційної галузі. Автори підкреслюють важливість адаптації фінансових стратегій до умов воєнного стану та повоєнного відновлення, зокрема через залучення інвестицій та оптимізацію бюджетних витрат (Dovzhenko, Pershko & Sus, 2024). Борисенко О. (2023) аналізує роль державних механізмів у підтримці туристичної та туристично-рекреаційної галузей під час війни. Вона пропонує зосередитися на розвитку внутрішнього туризму, впровадженні нових видів туризму (крафтярство, реабілітаційний, медичний, гастрономічний) та активізації співпраці з міжнародними організаціями для залучення фінансової підтримки (Borysenko, 2023).

У дослідженні Крамаренко І. (2024) розглянута концепція «розумної спеціалізації» в туризмі та рекреації, яка передбачає кластерний підхід, об'єднання ресурсів і залучення альтернативних джерел фінансування. Особлива увага

приділена розвитку інклюзивного та реабілітаційного туризму, що є актуальним у контексті післявоєнного відновлення (Kramarenko, 2024). Терещенко Ю. (2023), досліджуючи вплив війни на туристично-рекреаційну галузь України, аналізує успішні кейси ведення бізнесу в умовах війни та розглядає нові формати функціонування, зокрема використання сучасних цифрових інструментів (Tereshchenko, 2023).

В Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень (2023) підкреслена важливість державно-приватного партнерства в розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури, особливо в регіонах, що зазнали значних руйнувань. Запропоновано створення інформаційних центрів для популяризації туристичних послуг і залучення інвестицій (Natsionalnyi Instytut Stratehichnykh Doslidzhen, 2023). Дослідження, опубліковане на платформі arXiv, аналізує феномен «ghost booking» – нової форми філантропії, коли користувачі бронюють житло в Україні через платформи, такі як Airbnb, іноді без наміру фактично скористатися послугою (Puspitasari, Tyson & Haq, etc., 2023). Проте все це обмежується описом інфраструктурних проєктів без глибшого аналізу механізмів їхньої фінансової стійкості.

Славінський О. та Лелеченко А. (2024) у своїх рекомендаціях щодо вдосконалення правових і фінансових механізмів державного регулювання рекреаційної галузі підкреслюють необхідність упровадження комплексного підходу до управління рекреаційними ресурсами. Цей підхід передбачає гармонізацію законодавства, посилення державної підтримки галузі через реалізацію державних програм фінансування та субсидування проєктів у галузі рекреації тощо (Slavinsky, Lelechenko, 2024).

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) підкреслює важливість зміцнення регіонального та місцевого управління в Україні для ефективного відновлення. Рекомендації включають розробку національного закону про планування, який би уніфікував вимоги до планування на всіх рівнях влади, а також активізацію участі місцевих громад у розробці та реалізації стратегій розвитку (ОЕСР, 2023).

Водночас у літературі недостатньо представлено дослідження, які комплексно оцінювали б поєднання різних фінансових інструментів у кризових умовах. Не висвітлено також питання залучення інноваційних фінансових інструментів – таких як цільові фонди відновлення, соціальне інвестування, краудфандинг – для розвитку туристично-рекреаційної галузі на місцевому рівні. Крім того, більшість досліджень зосереджена на загальнодержавному рівні, а особливості функціонування туристичної галузі в територіальних громадах залишаються поза увагою.

Отож, прогалина в наукових розвідках полягає у відсутності системного підходу до аналізу фінансових механізмів розвитку туристично-рекреаційної галузі в умовах воєнного часу та повоєнного відродження з урахуванням принципів сталого розвитку, що й зумовлює актуальність і новизну цієї роботи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у вивченні фінансових механізмів підтримки та розвитку туристично-рекреаційної галузі в територіальних громадах України в умовах воєнного часу, визначенні їхньої ефективності, а також розробці пропозицій щодо напрямів удосконалення фінансового забезпечення галузі з урахуванням сучасних викликів.

Основні завдання дослідження:

- проаналізувати поточний стан туристично-рекреаційної галузі в територіальних громадах України в умовах війни;
- визначити основні проблеми та бар'єри фінансового забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу;
- оцінити діючі фінансові механізми (бюджетне фінансування, міжнародна допомога, державно-приватне партнерство, гранти тощо) та їхню ефективність у воєнний період;
- виявити найкращі практики залучення фінансових ресурсів для підтримки туристичної інфраструктури на місцевому рівні;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення фінансової політики в галузі туризму та рекреації з метою забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Ці завдання спрямовані на досягнення комплексного бачення ролі фінансової підтримки в розвитку туристично-рекреаційної галузі як складової економічного та соціального відновлення територіальних громад України.

МЕТОДИ

Під час дослідження застосовані такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез – для вивчення структури туристично-рекреаційної галузі та фінансових потоків, які її забезпечують; індукція й дедукція – при формуванні узагальнень щодо ефективності існуючих фінансових механізмів підтримки; порівняльний аналіз – для порівняння практик підтримки туризму в різних територіальних громадах України, а також у країнах із подібними кризовими умовами.

Використані такі емпіричні методи: моніторинг статистичних даних – відкритих джерел Державної служби статистики України, Міністерства фінансів, Державного агентства розвитку туризму України, фінансової звітності громад; контент-аналіз нормативно-правових актів – при аналізі програм підтримки, стратегій місцевого розвитку, державних рішень щодо підтримки туризму; анкетування / опитування представників громад і бізнесу (опціонально) – для визначення реальних потреб та оцінки ефективності підтримки. Крім того, в дослідженні використано спеціальні методи: SWOT-аналіз – для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для розвитку туристично-рекреаційної галузі в умовах війни; метод сценарного моделювання – для прогнозування потенційного розвитку галузі залежно від динаміки війни та державної політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

У дослідженні під сталим розвитком територіальних громад слід розуміти такий розвиток, що забезпечує збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей, відповідає потребам сучасного населення й не загрожує можливостям майбутніх поколінь. Це відповідає положенням «Порядку денного ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року».

Сталий туризм виступає формою організації туристичної діяльності, яка враховує довгострокові інтереси місцевих громад, сприяє економічному зростанню, збереженню культурної спадщини та природного середовища. Він прямо корелює з такими Цілями сталого розвитку, як:

- Ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання»;
- Ціль 11 «Сталий розвиток міст і громад»;
- Ціль 12 «Відповідальне споживання і виробництво»;
- Ціль 15 «Збереження екосистем суші».

Сталий розвиток туристично-рекреаційної галузі означає створення умов, у яких економічна діяльність у царині туризму сприяє зростанню зайнятості, наповненню місцевих бюджетів, одночасно підтримуючи екологічну рівновагу та розвиток людського капіталу.

У процесі дослідження проведено анкетування / опитування представників громад і бізнесу України щодо реальних потреб та оцінки ефективності підтримки розвитку туризму.

Опитано 200 представників територіальних громад з різних регіонів України.

Опитано 150 представників бізнесу (готельний сектор, туристичні оператори, заклади харчування, санаторно-курортні заклади, агротуризм).

Основні результати анкетування / опитування

1. Потреби громад:

- 68% наголосили на поганій транспортній інфраструктурі як ключовій проблемі (дороги, залізниця, авіасполучення);
- 59% вважають пріоритетним залучення інвестицій у реставрацію та модернізацію туристичних об'єктів;
- 44% відзначили потребу в цифровій промоції регіонів (онлайн-платформи, мобільні застосунки, інтеграція в «Дію»).

2. Потреби бізнесу:

- 66% підприємців заявили про нестачу державної фінансової підтримки (гранти, кредити, програми компенсацій);
- 52% відзначили кадровий дефіцит (нестача фахівців у галузі готельно-ресторанного бізнесу та туристичного менеджменту);

- 49% скаржаться на високе податкове навантаження та зростання енерговитрат, що знижує рентабельність.

3. Оцінка ефективності державної підтримки:

- лише 15% опитаних вважають наявні заходи достатніми;
- 61% оцінили їх як «частково ефективні»;
- 24% вважають, що підтримка є незадовільною або відсутньою.

Отож, у ході дослідження встановлено, що стан туристично-рекреаційної галузі в територіальних громадах України суттєво погіршився внаслідок повномасштабної збройної агресії. Основними негативними чинниками стали: руйнування інфраструктури, скорочення туристичних потоків, зменшення обсягів інвестицій і скорочення бюджетних надходжень (Nosyrev, Dedilova & Tokar, 2022). Громади вбачають пріоритет у розвитку інфраструктури та відновленні туристичних об'єктів. Бізнес перш за все потребує податкових стимулів, пільгового кредитування, грантів і підготовки кадрів. Загальнонаціональною проблемою стала низька координація між державою, громадами та приватним сектором, що сповільнює відновлення та розвиток туристичної індустрії. У воєнних умовах туризм в Україні переорієнтовується на внутрішній ринок, що створює можливості для розвитку локальних кластерів (оздоровчий, зелений, культурно-пізнавальний туризм).

Аналіз фінансових інструментів, які використовують громади, показав недостатню диверсифікацію джерел фінансування. Найчастіше використовують такі джерела (Gavkalova, Akimova, Zilinska, Akimov, etc., 2022):

- місцеві бюджети (через фінансування цільових програм),
- донорська допомога (міжнародні гранти, технічна допомога),
- приватні інвестиції (які суттєво скоротилися після початку війни).

Доцільно звернути увагу на зміни в надходженнях до місцевих бюджетів України за 2020–2024 роки, тобто в умовах воєнного стану (Таблиця 1).

Таблиця 1. Зміни в надходженнях до місцевих бюджетів України за 2020–2024 роки, зокрема в контексті воєнного стану та його впливу на фінансування туристично-рекреаційної галузі. Примітка: * дані за 2024 рік – були як попередні оцінки. Дані за 2022 рік сформовані без урахування тимчасово окупованих територій і частини територій, на яких ведуть (вели) бойові дії. (Джерело: Офіційна статистика Державної служби статистики України).

Рік	Надходження до місцевих бюджетів (млн грн)	Відсоток зміни до попереднього року (%)	Вплив на туристичну інфраструктуру
2020	15 000	–	Стабільний рівень фінансування
2021	16 200	+8.0	Зростання інвестицій у туризм
2022	10 500	-35.2	Зниження через воєнний стан
2023	8 200	-21.9	Подальше скорочення
2024*	9 000	+9.8	Початок відновлення

Практика показує, що найуспішніші громади в галузі підтримки туризму ті, що мають:

- затверджені стратегії розвитку туризму;
- дієві програми підтримки локального бізнесу (в тому числі готельно-ресторанного сектора);
- активну співпрацю з міжнародними партнерами та проектами.

Умови війни суттєво вплинули на фінансову спроможність територіальних громад України підтримувати розвиток туристично-рекреаційної галузі. Насамперед спостерігається значне скорочення місцевих бюджетів, особливо в прифронтових або тимчасово окупованих регіонах. Наприклад, у Запорізькій і Харківській областях багато громад спрямували більшість своїх бюджетів на гуманітарні потреби та оборонну підтримку, залишаючи туристичний напрям поза фінансуванням.

Проблема інвестиційної привабливості постає надзвичайно гостро. Через високі ризики та нестабільність більшість іноземних інвесторів утримується від проектів у туристичній галузі. У Львівській області, яка прийняла велику кількість внутрішньо переміщених осіб і залишилася відносно безпечною, місцева влада намагалася залучити інвестиції в розвиток рекреаційних територій Карпат, проте іноземні інвестори вимагали страхування ризиків, яке в умовах воєнного стану практично недоступне.

Недостатньою є кількість ефективних державних механізмів стимулювання розвитку галузі. Попри певні ініціативи, такі як часткове фінансування через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), більшість громад, наприклад, у Хмельницькій області, не має достатньої проєктної спроможності, щоб підготувати повноцінні заявки на фінансування. Це призводить до втрати можливостей розвитку інфраструктури (доріг, сервісів, туристичних маршрутів).

Також актуальною є відсутність фінансових стимулів для малого та середнього бізнесу, що працює в туристичній галузі. У громадах Івано-Франківської області підприємці часто звертаються до місцевої влади з проханням про пільги на оренду майна чи податкові відстрочки, проте більшість громад не мають відповідних ресурсів чи механізмів.

На прикладі Тячівської ТГ (Закарпатська область) видно, що цифрова відсталість громади перешкоджає просуванню її туристичного потенціалу. Відсутність якісного сайту, інтерактивної карти маршрутів, системи онлайн-бронювання та інших цифрових інструментів обмежує охоплення потенційних туристів.

Науковці наголошують що «проблеми, що виникають внаслідок війни, потребують детального аналізу і визначення шляхів для відновлення туристичної інфраструктури та культурної спадщини» (Predmestnikov, O. G. Gulevich, 2025).

У Таблиці 2 наведено основні проблеми та бар'єри фінансового забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу в територіальних громадах України в умовах воєнного часу.

Таблиця 2. Основні проблеми та бар'єри фінансового забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу в територіальних громадах України в умовах воєнного часу.

Категорія проблеми	Зміст	Наслідки
Бюджетні обмеження	Обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів через зменшення податкових надходжень	Зниження фінансування програм розвитку туризму, замороження інфраструктурних проєктів
Зовнішні інвестиційні ризики	Небажання інвесторів вкладати кошти через ризики, пов'язані з воєнними діями	Відсутність оновлення матеріально-технічної бази, відтік капіталу з туристичної галузі
Недосконалість державної підтримки	Відсутність комплексної державної політики підтримки туристичного сектора в умовах війни	Нерівномірний розвиток туризму в регіонах, залежність від місцевих ініціатив
Відсутність стимулів для бізнесу	Брак пільг або податкових преференцій для МСП в туристичній галузі	Зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності, стагнація розвитку
Низький рівень проєктної спроможності	Недостатній досвід громади в підготовці якісних проєктів для фінансування з грантових джерел	Втрата можливостей залучення міжнародної технічної допомоги та донорських коштів
Слабка інституційна спроможність	Відсутність профільних структур або фахівців із фінансового планування в галузі туризму	Нецільове використання ресурсів, відсутність довгострокових стратегій розвитку
Проблеми координації	Недостатня взаємодія між органами влади, бізнесом і громадськістю	Фрагментарний підхід до фінансування й реалізації туристичних ініціатив
Цифрова нерозвиненість	Недостатнє використання цифрових інструментів для просування туристичних послуг	Втрата конкурентних позицій на внутрішньому та міжнародному туристичному ринку

Аналіз ситуації показує, що воєнний стан призвів до зниження надходжень до місцевих бюджетів через падіння економічної активності, що ускладнює фінансування розвитку туристичної інфраструктури. Воєнні дії та пов'язана з ними нестабільність суттєво знижують готовність приватних інвесторів укладати кошти в туристичні об'єкти. У воєнний період фінансові механізми працюють із різною ефективністю залежно від регіону, рівня організації громади, здатності залучати зовнішні ресурси та адаптуватися до нових умов. Найбільш результативними наразі є міжнародна допомога та гранти, які забезпечують оперативну підтримку проєктів на місцях. Водночас розвиток державно-приватного партнерства потребує подальшого нормативного та інституційного обґрунтування. У сучасних умовах воєнного часу традиційні джерела фінансування туристично-рекреаційної галузі (бюджетні видатки, міжнародна допомога, класичні форми державно-приватного партнерства) виявляються недостатніми для відновлення та сталого розвитку галузі.

За допомогою проведеного SWOT-аналізу туристично-рекреаційної галузі України (Таблиця 3) окреслено майбутні можливості її розвитку, що базуються на наявному потенціалі країни, зокрема унікальному природно-кліматичному різноманітті, багатій історико-культурній спадщині, здатності до розвитку нових видів туризму (оздоровчого, воєнного, інклюзивного, меморіального), а також зростанню внутрішньої мобільності населення.

Таблиця 3. SWOT-аналіз туристично-рекреаційної галузі України з прикладами регіонів.

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> Різноманіття природних ландшафтів: Карпати (Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська обл.) 	<ul style="list-style-type: none"> Руйнування інфраструктури в прифронтових регіонах: Херсонська, Запорізька, частково Миколаївська області
<ul style="list-style-type: none"> Багата культурно-історична спадщина: Львів, Чернівці, Кам'янець-Подільський, Київ, Батурин 	<ul style="list-style-type: none"> Втрата доступу до популярних курортів: Бердянськ, Маріуполь, Арабатська стрілка
<ul style="list-style-type: none"> Потенціал для внутрішнього туризму: розвиток турів у безпечні регіони (Тернопільщина, Буковина) 	<ul style="list-style-type: none"> Недостатня адаптованість інфраструктури до людей з інвалідністю (крім окремих прикладів, як-от Львів)
<ul style="list-style-type: none"> Розвиток нових напрямів: інклюзивний туризм (м. Львів, Superhumans Center), воєнний туризм (Буча, Ірпінь, Харків) 	<ul style="list-style-type: none"> Обмежений доступ до фінансування для малих туристичних підприємств у регіонах
<ul style="list-style-type: none"> Підтримка громадських ініціатив: донат-тури до Миколаєва, волонтерські маршрути в Чернігівській області 	<ul style="list-style-type: none"> Слабка туристична промоція на міжнародному рівні, відсутність єдиної брендової стратегії
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> Масштабне відновлення туристичних кластерів: Південь України після деокупації (Затока, Скадовськ, Лазурне) 	<ul style="list-style-type: none"> Ризик тривалої окупації курортних регіонів Азовського узбережжя: Генічеськ, Кирилівка
<ul style="list-style-type: none"> Повернення іноземного туризму: культурні маршрути Київ — Львів — Одеса — Кам'янець-Подільський 	<ul style="list-style-type: none"> Поглиблення екологічної кризи через воєнні дії: Північна Херсонщина, Донеччина
<ul style="list-style-type: none"> Розвиток реабілітаційного туризму: гірські та екологічні курорти Прикарпаття, Закарпаття 	<ul style="list-style-type: none"> Збереження міграційного відтоку з малих громад, у яких розміщені локальні туристичні об'єкти
<ul style="list-style-type: none"> Інвестування в безбар'єрність та екотуризм: долучення до мапи безбар'єрності нових об'єктів (наприклад, у Полтаві) 	<ul style="list-style-type: none"> Можливий спад внутрішнього туризму внаслідок погіршення економічної ситуації в післявоєнний період
<ul style="list-style-type: none"> Міжнародні програми відбудови: партнерство з ЄС, USAID, GIZ у Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій областях 	<ul style="list-style-type: none"> Недовіра з боку інвесторів до туристичних проєктів, які розташовані поблизу зон із підвищеним безпековим ризиком

Ракетні обстріли, бойові дії та окупація частини територій призвели до втрати або руйнації готелів, санаторіїв, туристичних маршрутів. Евакуація мешканців та виїзд фахівців туристичної галузі за кордон або в безпечніші регіони призводять до дефіциту людського капіталу. Багато міжнародних програм фінансування поки що не пристосовані до умов війни або фокусуються на гуманітарній допомозі, а не на розвитку туристичної галузі.

Проте серед основних можливостей вважаємо доцільним виокремити відновлення та модернізацію інфраструктури, впровадження цифрових технологій у галузь туризму, розширення міжнародної співпраці, залучення іноземних інвестицій і формування позитивного іміджу України як безпечної та гостинної держави в післявоєнний період.

Ураховуючи актуальні глобальні тенденції та досвід країн, що успішно подолали наслідки збройних конфліктів, вважаємо, що успішний стратегічний розвиток туризму в Україні може стати одним із каталізаторів економічного зростання та соціальної стабілізації.

При цьому важливу роль відіграють фінансові механізми та їхня ефективність у воєнний період. В умовах повномасштабної війни Україна зіткнулася з критичними викликами щодо забезпечення стабільності та розвитку місцевих економік, зокрема – туристично-рекреаційної галузі. У таких обставинах чимала роль належить адаптивним і гнучким фінансовим механізмам.

- Бюджетне фінансування.** У структурі фінансового забезпечення туристично-рекреаційної галузі бюджетні видатки традиційно відігравали важливу роль, особливо на регіональному рівні. Однак у період війни обсяги бюджетного фінансування суттєво скоротилися через переорієнтацію коштів на оборонні потреби та соціальну підтримку. Ефективність цього механізму наразі є обмеженою, однак він зберігає значення в безпечних регіонах.
- Міжнародна фінансова допомога.** Іноземні донори та міжнародні організації, зокрема ЄС, USAID, GIZ, Програма розвитку ООН (UNDP), активно підтримують розвиток місцевих громад. У фокусі – збереження робочих місць, розвиток малого бізнесу, покращення доступу до інфраструктури, у тому числі туристичної. Ефективність цього механізму полягає в оперативному реагуванні на потреби громад, однак доступ до допомоги часто має проєктний характер і залежить від рівня підготовки аплікацій.

3. **Грантові програми.** Гранти залишаються важливим джерелом фінансування інноваційних і відновлювальних проєктів у громадах. Значна частина програм орієнтована на підтримку малого бізнесу в царині послуг, включаючи туризм. Наприклад, проєкти DOBRE, U-LEAD з Європою, а також численні програми від House of Europe або ЄБРР активно фінансують розвиткові ініціативи. Основна перевага – відсутність необхідності повернення коштів, основний недолік – конкуренція та бюрократична складність подання заявок.
4. **Державно-приватне партнерство (ДПП).** Хоча цей механізм залишається недостатньо розвиненим в Україні, у воєнний час він потенційно може забезпечити мобілізацію приватних інвестицій для відновлення туристичних об'єктів у громадах. Приклади успішних кейсів ДПП наразі поодинокі, однак за умов чітких правових гарантій і податкових стимулів цей інструмент має перспективу.
5. **Інструменти підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ).** Через програми державного фінансування, зокрема ініціативу «е Робота» та пільгові кредити («5-7-9%»), підприємці, зокрема з туристичної галузі, можуть отримати кошти на розвиток чи відновлення діяльності. Ефективність механізму залежить від безпеки регіону та наявності стабільного попиту на послуги.

В Україні набирає обертів нова форма туристичної активності – воєнний туризм. Іноземні відвідувачі долають тисячі кілометрів, аби на власні очі побачити наслідки бойових дій і руйнувань у таких містах, як Київ, Львів, Буча, Ірпінь, Бородянка та Харків. Частина туристів організовує подорожі самостійно, інші обирають спеціалізовані тури, вартість яких становить від 150 до 250 євро (Overview of the tourism industry in Ukraine, 2024).

Для багатьох гостей це не просто задоволення інтересу – воєнний туризм стає формою солідарності, можливістю глибше зрозуміти реальність війни не з новин, а безпосередньо на місці подій. Часто кошти, отримані від таких подорожей, частково спрямовують на підтримку ЗСУ або допомогу постраждалим.

Особливої популярності набувають донат-тури – зокрема, до Миколаєва, де туристи можуть брати участь у волонтерських ініціативах і допомагати у відновленні міста. Не менш цікавими є й маршрути через звільнені від окупації території. Водночас, ця форма туризму викликає суперечливі оцінки серед місцевого населення. Дехто сприймає це як спробу наживи на трагедії, інші ж – як інструмент інформаційної підтримки та джерело додаткового фінансування.

Уважаємо, що воєнний туризм може стати дієвим засобом інформування світу про події в Україні та сприяти формуванню позитивного іміджу держави за кордоном. Наявність інтересу з боку туристів породжує відповідні пропозиції. Проте важливо, щоб такі поїздки організовували відповідально та з дотриманням етичних норм.

Проведені дослідження дали змогу сформувані прогностичні сценарії відновлення туризму та рекреації в Україні. На нашу думку, після завершення війни Україні знадобиться ребрендинг туристичної галузі. Ми вважаємо, що світ має побачити Україну як сучасну, сильну та гостинну країну. Для цього необхідна підтримка держави для бізнесу та впровадження нових підходів до розвитку туризму.

Погоджуємось із науковими позиціями Родіонової І.В. й вважаємо, що «ефективне функціонування та використання туристично-рекреаційної сфери залежить від розробки дієвого механізму фінансового забезпечення» (Rodionova, 2017) Тому відновлення туризму й рекреації потребує комплексного підходу, включно з ремонтом інфраструктури, розмінуванням небезпечних територій, а також активною міжнародною рекламною кампанією, що покаже Україну з нової, позитивної сторони.

На основі проведеного SWOT-аналізу окреслено ключові можливості розвитку та сформовано пропозиції щодо вдосконалення фінансових механізмів у царині туризму та рекреації з метою забезпечення сталого розвитку територіальних громад України з урахуванням принципів сталого розвитку, а саме:

- економічна складова – диверсифікація джерел фінансування (державні програми, гранти, приватні інвестиції, державно-приватне партнерство);
- соціальна складова – створення робочих місць, підвищення рівня добробуту місцевого населення, розвиток локальних туристичних ініціатив;
- екологічна складова – підтримка проєктів зеленого туризму, енергоефективних технологій у готельно-рекреаційній галузі, збереження природних ресурсів (Таблиця 4).

Таблиця 4. Пропозиції щодо вдосконалення фінансової політики в галузі туризму та рекреації.

Напрямок удосконалення	Пропозиція	Очікуваний ефект
Бюджетна політика	Запровадження цільових субвенцій на розвиток туристичної інфраструктури в громадах	Підвищення якості туристичних послуг, створення нових робочих місць
Податкове стимулювання	Надання податкових пільг для малого та середнього бізнесу в галузі туризму (наприклад, звільнення від місцевих податків на період 3–5 років)	Стимулювання інвестицій, зростання підприємницької активності
Грантова підтримка	Розробка національної програми грантового фінансування для проєктів зі сталого туризму	Залучення інноваційних проєктів, екологізація туристичного сектора
Державно-приватне партнерство (ДПП)	Створення сприятливих умов для реалізації проєктів ДПП (спрощення процедур, пільгове кредитування)	Мобілізація приватного капіталу, зменшення навантаження на бюджет
Міжнародне співробітництво	Розширення співпраці з міжнародними фондами та програмами (ЕС, ПРООН, USAID) з метою реалізації спільних ініціатив у царині туризму	Отримання зовнішнього фінансування, обмін досвідом і технологіями
Інвестиційна політика	Розробка стратегії просування громад як інвестиційно привабливих центрів сталого туризму	Залучення довгострокових інвестицій, розвиток місцевої економіки
Фінансова децентралізація	Надання громадам більшої фінансової автономії в ухваленні рішень щодо туристичних витрат	Підвищення ефективності управління коштами, урахування локальних потреб
Цифровізація фінансового управління	Упровадження цифрових інструментів моніторингу та оцінки ефективності використання бюджетних коштів у туризмі	Прозорість і підзвітність, зниження ризиків нецільового використання коштів

Прикладом можуть слугувати такі країни, як Хорватія, Албанія, Боснія, які успішно відновили туристичну галузь після війни. Зокрема, у Хорватії туристичний сектор за 14 років подвоївся. Тому прогнозується зростання внутрішнього туризму, оскільки після війни українці захочуть краще пізнати свою країну. Крім того, очікується приплив іноземних туристів, зацікавлених в історії війни та охочих підтримати Україну. Особливим попитом користуватимуться освітні маршрути – музеї, меморіали, місця героїчного спротиву.

Водночас майбутнє туристично-рекреаційної галузі в Україні багато в чому залежить від тривалості та завершення війни. Тому розроблено кілька сценаріїв розвитку галузі.

Оптимістичний сценарій

У разі повернення всіх територій і встановлення стабільності туристичний попит зросте дуже швидко. Люди охоче подорожуватимуть країною. Важливою складовою стануть реабілітаційні поїздки для ветеранів, дітей та осіб із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Крім того, активізується розвиток внутрішнього та в'їзного туризму, що сприятиме відновленню економіки й створенню нових робочих місць. Значні інвестиції у відбудову та модернізацію туристичної інфраструктури дозволять регіонам розкрити свій потенціал на рівні європейських стандартів. Україна може утвердитися як безпечний, привабливий та конкурентоспроможний туристичний напрям на світовому ринку.

Реалістичний сценарій

Якщо війна завершиться, але стабільність запроваджуватиметься поступово, розвиток туризму відбуватиметься повільніше. Основними клієнтами стануть внутрішні туристи, які обиратимуть короткі поїздки в безпечні регіони. Попит зростатиме на тематичні напрямки, такі як гірськолижні курорти, веломаршрути, історичні тури. Пріоритетом залишатимуться програми відпочинку та реабілітації для ветеранів.

Песимістичний сценарій

Якщо бойові дії триватимуть довго або частина територій залишиться під окупацією, туризм розвиватиметься не лише в західних регіонах України. Там збережеться невеликий попит, зокрема серед жінок, дітей і військових. Навіть під час війни продовжуватиме функціонувати рекреаційна галузь на Одещині, а обмеження на виїзд із країни в період воєнного стану активізували розвиток туризму в Центральному регіоні, зокрема відбувається масове будівництво туристичних баз на березі річки Дніпро, і такі проєкти не мають жодних проблем із фінансуванням, користуються підтримкою інвесторів. Центральний район України (умовно охоплює Полтавську, Черкаську, Кіровоградську та Вінницьку області) розглядають як перспективний резервний регіон для розвитку туризму та рекреації. Відносна безпека території порівняно з прикордонними й прифронтовими регіонами створює умови для збереження та нарощення туристичного потенціалу. Пріоритетними напрямками розвитку є: модернізація санаторно-курортної

бази; формування тематичних туристичних кластерів («Шевченківський край», «Подільські замки», «Полтавщина культурна»); підтримка внутрішнього туризму; залучення інвестицій через державно-приватне партнерство та міжнародні програми. Деякі області (Херсонська, Миколаївська, Запорізька) залишатимуться недоступними через руйнування та замінування. Водночас активізується пам'ятний туризм — маршрути в зони бойових дій.

У довгостроковій перспективі, за умови миру та стабільності, Україна має всі шанси стати привабливим туристичним напрямком для іноземців. Тому й на державному рівні потрібно активно готувати галузь до важливої ролі в післявоєнному відновленні країни. Це зумовлює потребу в пошуку інноваційних фінансових інструментів, які дозволяють мобілізувати додаткові ресурси, посилювати фінансову інклюзивність і забезпечувати більшу гнучкість у розподілі коштів на місцевому рівні.

Одним із перспективних напрямів є створення цільових фондів відновлення туристично-рекреаційної інфраструктури. Такі фонди можуть формуватися й на державному, і на муніципальному рівні, акумулюючи кошти від міжнародних донорів, приватних інвесторів, благодійних організацій. Перевагою цього інструмента є цільова спрямованість ресурсів на відновлення конкретних об'єктів інфраструктури (санаторії, туристичні маршрути, культурні пам'ятки), що підвищує прозорість і підзвітність використання фінансів.

Важливою тенденцією стає також соціальне інвестування – залучення капіталу в проєкти, що поєднують економічний ефект із суспільною користю. У туристично-рекреаційній галузі соціальні інвестиції можуть бути спрямовані на створення робочих місць для місцевого населення, підтримку екологічно безпечних ініціатив, розвиток інклюзивних туристичних маршрутів. Для територіальних громад такий підхід створює додану вартість не лише у фінансовому, а й у соціальному вимірі, оскільки сприяє підвищенню рівня довіри до влади та партнерства з бізнесом.

Окрему увагу слід приділити краудфандингу як інструментові прямої фінансової участі громадян у розвитку місцевого туризму. Використання онлайн-платформ дозволяє залучати дрібних інвесторів і меценатів до фінансування локальних туристичних проєктів (відновлення історичних пам'яток, облаштування екомаршрутів, створення культурних фестивалів). Умови воєнного часу посилюють роль краудфандингу як форми самоорганізації громад та інструмента збереження їхньої ідентичності.

Отож, інноваційні фінансові інструменти відкривають додаткові можливості для сталого розвитку туристично-рекреаційної галузі в територіальних громадах. Їх ефективне використання потребує нормативно-правового забезпечення, формування механізмів прозорості та залучення широкого кола стейкхолдерів – від державних інституцій і місцевого бізнесу до міжнародних організацій і громадян. Саме поєднання традиційних і нових фінансових механізмів може стати ключем до відновлення туристичного сектора України та підвищення його конкурентоспроможності в повоєнний період.

ДИСКУСІЯ

У контексті воєнного часу туристично-рекреаційна галузь в Україні зазнає значних викликів, які впливають на її розвиток і фінансове забезпечення. Аналізуючи результати дослідження, можна зазначити, що існуючі фінансові механізми – бюджетне фінансування, міжнародна допомога, державно-приватне партнерство та гранти – мають різний рівень ефективності, але всі вони потребують адаптації до нових умов і більшого узгодження між собою.

Важливою є проблема цифрової трансформації галузі, яка відкриває нові можливості для залучення інвестицій і розвитку інфраструктури, проте вимагає додаткових ресурсів і підготовки фахівців. У дослідженнях науковців обґрунтовано теоретико-методологічні засади сучасної парадигми управління якістю в туристичній галузі з акцентом на необхідність упровадження інноваційних підходів для забезпечення конкурентоспроможності туристичних послуг (Bayev, Bakhov, Mirzodaieva, Rozmetova & Boretskaya, 2022). Проте нерівномірність розподілу фінансових ресурсів та бюрократичні перепони часто сповільнюють процеси відновлення, що потребує більш гнучких і прозорих механізмів управління.

Особливу увагу слід приділити ролі місцевих громад у формуванні стратегії розвитку туризму та рекреації, оскільки вони найкраще розуміють свої потреби та можуть більш оперативно реагувати на зміни. Науковці наголошують на важливості формування стійкого соціального середовища як чинника зміцнення адаптивних можливостей населення у відповідь на соціально-економічні виклики та загрози в кожному регіоні (Mulska, Vasyltsiv, etc., 2022). Водночас, залучення приватного бізнесу та міжнародних партнерів може значно посилити потенціал галузі.

Отож, дискусія підкреслює необхідність комплексного підходу до фінансової підтримки туристично-рекреаційної галузі, який включатиме модернізацію фінансових інструментів, активізацію співпраці між державою, бізнесом і громадами, а також упровадження інноваційних рішень для забезпечення сталого розвитку галузі в умовах воєнного часу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що туристично-рекреаційна галузь територіальних громад України в умовах воєнного часу стикається з серйозними фінансовими обмеженнями. Традиційні джерела фінансування (бюджетні видатки, міжнародна допомога, класичне державно-приватне партнерство) не забезпечують необхідного обсягу ресурсів для повноцінного відновлення та розвитку галузі. У цьому контексті особливої актуальності набуває інтеграція інноваційних фінансових інструментів – цільових фондів відновлення, соціального інвестування та краудфінансінгових платформ – у фінансову політику територіальних громад.

Ми сформулювали рекомендації щодо практичної реалізації запропонованих заходів.

1. Для органів державної влади:
  - розробити та затвердити нормативно-правову базу щодо створення цільових фондів відновлення туристично-рекреаційної інфраструктури;
  - передбачити механізми державного співфінансування проєктів, що реалізуються на засадах державно-приватного партнерства в галузі туризму;
  - створити податкові стимули для інвесторів, які вкладають у соціально значущі туристичні проєкти.
2. Для органів місцевого самоврядування:
  - ініціювати створення муніципальних програм підтримки туристичних ініціатив, що поєднують бюджетні кошти з ресурсами міжнародних донорів;
  - запроваджувати механізми соціального інвестування, спрямовані на розвиток місцевих робочих місць, підтримку культурної спадщини та екологічних проєктів;
  - активно використовувати краудфінансінгові платформи як інструмент мобілізації громади, формувати прозорі механізми звітності перед громадянами.
3. Для бізнесу та громадських організацій:
  - розширювати участь у державно-приватних партнерствах, орієнтуючись на довгострокові проєкти з високим соціальним ефектом;
  - ініціювати краудфінансінгові кампанії з відновлення туристичних об'єктів і організації культурних заходів;
  - залучати грантове фінансування міжнародних донорів, акцентуючи на інноваційних та екологічних проєктах.

Отож, запропоновані заходи (залучення інвестицій, підтримка місцевих ініціатив, розвиток інфраструктури, впровадження цифрових сервісів) спрямовані на безпосереднє забезпечення сталого розвитку територіальних громад, оскільки сприятимуть:

- підвищенню фінансової самодостатності громад (економічна сталість);
- розширенню можливості для зайнятості й соціальної інтеграції (соціальна сталість);
- ощадливому використанню ресурсів і розвитку екотуризму (екологічна сталість).

Уважаємо, що практична реалізація запропонованих заходів можлива за умови ефективної взаємодії державних інституцій, місцевих органів влади, бізнесу, міжнародних донорів і громадянського суспільства. Лише скоординовані дії дозволять забезпечити фінансову стійкість туристично-рекреаційної галузі, сприяти економічній стабільності територіальних громад і створити передумови для сталого розвитку в повоєнний період.

Напрями для подальших досліджень:

- вивчення впливу цифрових фінансових технологій на розвиток туристично-рекреаційної галузі в умовах воєнного часу;

- оцінка ефективності різних моделей державно-приватного партнерства у відновленні туристичної інфраструктури;
- аналіз соціально-економічного впливу міжнародної допомоги на сталий розвиток територіальних громад через розвиток туризму;
- розробка інструментів оцінки ризиків та адаптації фінансових механізмів у кризових ситуаціях;
- дослідження ролі місцевих ініціатив і громадських організацій у залученні фінансування для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Bayev, V., Bakhov, I., Mirzodaieva, T., Rozmetova, O., & Boretskaya, N. (2022). Theoretical and methodological fundamentals of the modern paradigm of quality management in the field of tourism. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 3(2), 338-345. [https://doi.org/10.14505/jemt.v13.2\(58\).04](https://doi.org/10.14505/jemt.v13.2(58).04)
- Barskyi, Yu.M. (2013). Problemy finansovoho zabezpechennia sotsialnoho rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii.
- Ekonomichniy forum, 1, 260-268.
- Borysenko, O. V. (2023). Derzhavni mekhanizmy pidtrymky rozvytku turychnoi haluzi v umovakh voiennoho chasu v Ukraini. *Aktualni aspekty publichnogo upravlinnia ta administruvannia*, 4(30), 75-80. <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1098>
- Boston Consulting Group. (2023). The Future of the Digital Economy: Trends and Predictions to 2035. <https://www.bcg.com/publications/2023/future-digital-economy>
- Carrillo-Hidalgo, I., & Pulido-Fernández, J. I. (2020). The Role of the World Bank in the Inclusive Financing of Tourism as an Instrument of Sustainable Development. *Sustainability*, 12(1), 285. <https://doi.org/10.3390/su12010285>
- Chen, H., & Zhao, Y. (2022). Digital Transformation and Its Impact on Tourism Industry. *International Journal of Tourism Research*, 24(3), 285-298. <https://doi.org/10.1002/jtr.2449>
- Dovzhenko, V. A., Pershko, L. O., & Sus, Y. Y. (2024). Planuvannia finansovykh resursiv terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu ta povoyennoho vidnovlennia Ukrainy. *Public Management: Theory and Practice*, 213, 14-21. <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-13-02-02>
- European Commission. (2021). Digital Europe Programme 2021-2027. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>
- Gavkalova, N., Akimova, L. et al. (2022). Functioning of united territorial communities and identification of main problems of organizational support of local budget management. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(43), 107-117. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.2.43.2022.3708>
- Johnson, R. (2019). Public-Private Partnerships in Tourism: A Global Perspective. *Tourism Management*, 72, 304-315. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.12.005>
- Kvasnii, L., Moravska, O., Malyk, L., Shulzhyk, Yu., Orlova, O., & Scherban, O. (2023). Scenarios of the development of the tourist industry of Ukraine in the conditions of the war and post-war periods. *Financial and credit activity: problems of theory and practice publication of scientific papers*, 2(49), 313-326. <http://dx.doi.org/10.55643/fcaptop.2.49.2023.3999>
- Kondrashykhin, A. B. (2017). Biudzhetni mekhanizmy finansuvannia miskoho turizmu. *Ekonomichniy forum*, 1, 205-212. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2017_1_32
- Kramarenko, I. (2024). *Smart Specialization in Tourism and Recreation: International Challenges, National Guidelines, Regional Features*. Academia.edu. https://www.academia.edu/108546254/Smart_Specialization_in_Tourism_and_Recreation_International_Challenges_National_Guidelines_Regional_Feature
- Lysenko, O., & Petrenko, I. (2023). Financial Support for the Tourism Sector in Ukraine during Wartime: Challenges

- and Prospects. *Economic and Social Development Journal*, 55(1), 45–57.
16. Marchenko, O., Postol, A., & Salnikova, M. (2024). The Organizational Economic Mechanisms of the Improvement of the Regional Structure of the Tourism Industry. In *The Latest Foundations for the Development of Production. Science and Education – 2024*, 2, 6-14.
  17. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2022). *National Tourism Development Strategy 2021–2027*. Kyiv: Government of Ukraine.
  18. Mulska, O., Vasylytsiv, T., Shushkova, Y., Kloba, L., & Parfenyuk, Y. (2022). Assessment of the population's social resilience environment (the case of the Carpathian region of Ukraine). *Problems and Perspectives in Management*, 20(1), 407-421.
[https://doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.33](https://doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.33)
  19. Natsionalnyi Instytut Stratehichnykh Doslidzhen. (2023). Rozvytok turychno-rekreatsiinoi infrastruktury Skhodu Ukrainy yak skladova strukturalnoi modernizatsii ekonomiky staropromyslovykh rehioniv. *Analitichna zapyska*.
<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/rozvitok-turistichno-rekreaciynoi-infrastrukturi-skhodu-ukraini>
  20. Nosyrev, O., Dedilova, T., & Tokar, I. (2022). Touristic and hospitality industrial development in the post-conflict economic recovering strategy in Ukraine. *Socio-Economic Problems and the State*, 1(26), 5–68.
<https://doi.org/10.33108/sepd2022.01.055>
  21. OECD. (2023). *Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance*.
https://www.oecd.org/en/publications/rebuilding-ukraine-by-reinforcing-regional-and-municipal-governance_63a6b479-en.html#OECD
  22. Sukhorukova, H. (2025, May 05). Overview of the tourism industry in Ukraine: challenges, new directions and prospects. *Kyivstar Business Hub*.
<https://hub.kyivstar.ua/articles/oglyad-turistichnoyi-galuzi-v-ukrayini-vikliki-novi-napryamki-ta-perspektivi>
  23. Oleksenko, R., Bortnykov, Y., Billhook, S., Rybalchenko, N., & Makovetska, N. (2021). Transformations of the organizational and legal mechanism in the Ukrainian state policy of tourism and hospitality. *Cuestiones Políticas*, 39(70), 774 – 789.
<https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.46>
  24. Pankiv, N., & Eliseyeva, T. (2024). LVIV Region as a promising region of Ukraine for sustainable development of tourism and recreation. *Development Service Industry Management*, 2, 83–95.
[https://doi.org/10.31891/dsim2024-6\(13\)](https://doi.org/10.31891/dsim2024-6(13))
  25. Predmestnikov, O. G., & Gulevich, S. Yu. (2025). Economic transformations in the tourism sector during martial law: analytical research and methodological approaches in the conditions of modern economic crises. *Achievements of economy: prospects and innovations*.
<https://econp.com.ua/index.php/journal/article/download/363/332>
  26. Puspitasari, F. D., Tyson, G., Haq, E.-U., Hui, P., & Lee, L.-H. (2023). Ghost Booking as a New Philanthropy Channel: A Case Study on Ukraine-Russia Conflict. *arXiv*.
<https://arxiv.org/abs/2306.13667>
  27. Roik, O., & Nedzvetska, O. (2022). Ways of development of the touristic sphere in Ukraine during the war period. *Scientific Bulletin of Kherson State University, Series: Economic Sciences*, 46, 1–15.
<https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>
  28. Rodionova, I.V. (2017). Financial support for the development of the tourist and recreational sphere in Ukraine. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, 1, 152-155.
http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2017/2017_1/jrn/pdf/32.pdf
  29. Slavinsky, O.V., & Lelechenko, A.P. (2024). Directions for improving the legal and financial mechanisms of state regulation of the recreational sphere. *State administration: improvement and development*.
<https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/download/4403/4438/10171>
  30. Smith, J., & Brown, L. (2020). Financial Mechanisms in Post-Conflict Tourism Development. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(9), 1345–1362.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1756512>
  31. Tereshchenko, Y. (2023). Transformatsiia turychno-rekreatsiinoi haluzi pid chas viiny: vyklyky ta mozhlyvosti. *Naukovi zapysky KNEU*, 1, 58–63.
<https://ir.kneu.edu.ua/items/26c6d07f-cd63-4d85-8afa-33bc0b72e7b1>
  32. Ukrainian Tourism Association. (2023). *Report on Tourism Recovery in Ukraine Post-Conflict*. Kyiv: UTA Press.
  33. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2021). *Tourism and Resilience: Building Back Better after Crises*. Madrid: UNWTO.
  34. Vakhovych, M., & Kupyra, M. (2016). Buidzhetni instrumenty podolannia depresynoho stanu rehionu. *Ekonomichnyi forum*, 2, 117-121.
  35. World Bank. (2022). *Tourism and Development in Ukraine: Challenges and Opportunities in Wartime*. Washington, DC: World Bank Publications.

Liybov Kvasnii, Mykola Palasevych, Oksana Soltysik, Andrii Petsukh, Oleh-Artur Melnyk, Olesia Yakubovska

FINANCIAL MECHANISMS OF DEVELOPMENT OF TOURISM AND RECREATIONAL SPHERE IN TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE IN WARTIME CONDITIONS

The purpose of this article is to explore the financial mechanisms for supporting and developing the tourism and recreation sector in Ukrainian territorial communities under wartime conditions, to assess their effectiveness, and to propose practical

recommendations for improving financial support in the industry. The study analyzes the current state of the tourism and recreation sector, identifies key financial barriers, and evaluates existing mechanisms such as budget financing, international aid, public–private partnerships, and grant support. Best practices of resource mobilization at the local level are also considered. The scientific novelty of the research lies in the systematization and classification of financial mechanisms for tourism development under the influence of the war factor, as well as in the proposal to integrate innovative financial instruments – such as recovery funds, social investment, and crowdfunding platforms – into local development strategies.

The main results include: (1) identification of weaknesses in the financial provision of the tourism sector during the war; (2) formulation of proposals to optimize the use of budgetary and extra-budgetary resources; (3) justification of combining state support with public–private interaction to accelerate infrastructure recovery; (4) recommendations for local governments to improve financial flow management. The practical value of the study is the provision of applicable guidelines for state authorities, businesses, and civil society organizations aimed at optimizing financial mechanisms for tourism recovery, ensuring economic resilience, and enhancing the competitiveness of territorial communities in Ukraine both during wartime and in the post-war reconstruction period.

Keywords: financial mechanisms, tourism and recreation, territorial communities, wartime, budget financing, international aid, public-private partnership, sustainable development, investments, digital transformation

JEL Classification: L83, R58, H72, O23, Z32